

«RUDOLF KIRÁLYFI»AZ ÖRÖK VÁNDORÚTON

A MÚLT SZÁZAD végén és századunk első évtizedében a hírlapoknak vissza-visszatérő, már unalomig ismert kliséje volt a magyar falu Rudolf-legendája. Hol itt, hol amott tűnt fel az el nem hiányt s csak titokzatos vándorúját járó szerencsétlen királyfi, akit rajongó áhítattal fogadtak s a hatóságok elől rejtegettek, mígnem kiderült róla, hogy facér és éhes, kóbor iparoslegény vagy apró csalásait több-kevesebb technikával űző szélhámos.

Gyermekkorunk e rég feledett emlékét ébreszti fel Oláh György, aki méltán élénk figyelmet keltett könyvében¹ néhány oldalt szentel a nemrégiben Cegléd vidékén kiújult Rudolf-legendának.

Oláh Györgynek éles szemmel látott kisvárosi képében először találkozom a Rudolf-legendával olyan bővített változatával, melyben többévezredes néphit elemeit vélem felfedezni. A magyar nép oly szívósnak bizonyult és némiképp talányos királyfivárása ezzel kiemelkedik incidentális mivoltából és a „királymitológia“ ősi s nemzeti-közi kategóriába osztályozódik be.

A CEGLÉDVIDÉKI ál-Rudolfnak korántsem a személye s a története az érdekes, hanem a benne hívő népnek körötte kialakult szóbeszéde, melyet Oláh feljegyzett, őt pedig méltán lehet hiteles tanúként elfogadni, hiszen nem a filológus vagy a folklorista analógia-ismeretekkel terhes érdeklődése vezette, hanem a nép nyomorát fényképező hírlapíróé.

E legfrissebb legendának keletkezését Oláh sem ismeri. Egy magával jóformán tehetetlen, szenilis, de ravasz óbudai sváb embert egy felsőlajosi tanyás Rudolf trónörökös gyanánt a portájára fogad s a környék népe zarándokolni kezd hozzá. Végre a hatóságok elűnják a cifra fejleményeket és a fővárosba szállítják az öreget. Hívei ide is tömegesen kísérik el s Oláhot, aki az eltávolítást követő napon megy le a pusztára és Lajosmizsére, a mélységes hitében megbántott lakosság mint ügyükkel szimpatizáló bécsi kiküldöttet fogadja, aki „mindent tud...”

Éppen ez a mitológiai „minden“ az, ami bennünket itt érdekel, — ez a „minden“, ami három éven át a titokzatosnak vélt aggastyán körül háborgott. Ez a „minden“ a nép képzeletében született, mert „Ferenc bácsi“ háromesztendős ünnepeltetés alatt egy árva szóval sem célzott kilétére, csak tűrte a sejtéseket.

¹ Hárommillió koldus, Miskolc, Magyar Jövő. 1929. 22—32. 11.

LAJOSPUSZTÁN egy kicsi kunyhóban ül tehát egy öreg óbudai sváb ember, éveken át, s messze földön azt hiszik róla, hogy ő lesz „az új király“!

A „szegény emberek királya lesz“.

„Kovács Imre, a tudákos orgoványi gazda már azt mesélgette, hogy ő már mindent tud... a világ únióba fog lépni, egy uralkodója lesz, egy pénz lesz csak: a dollárpénz. Bőnek Ötven holdnál kevesebbje van, nem fizet majd adót.“

„Negyven évig volt hittérítő Egyiptomban, hirdette egyik csizmadia. Különös láz járt a vidéken ezeken a napokon, világ változásról beszélgettek, más világrendről, ahol jobb sora lesz a szegény embernek, mert eljön végre az igazi magyar király, a szegények királya.“¹

Ez az „új világrend“, mely „az új uralkodóval“ „végre eljő“, mely egységben és békében egyesíti „a világot“, mely végül megnyugvást és gondtalanságot hoz „a szegényeknek“: ez az az ezredéves gondolati közhely, mely hihetőleg emberöltőről-emberöltőre szállt örökségképpen s mely — ki tudja, hány ezredszer? — Lajospusztán ismét egyszer tetet öltött.

‘Az idők titokzatos méhe egy új, csodálatos Uralkodóval terhes, egy világmegváltóval, akinek eljötté aranykort jelent a széttépett és szenvedő emberiségnek’, — énekelte Vergilius, ama sokat interpretált és végre napjainkban megfejtett negyedik eklogában, mely már akkor többezredévi keleti messzianizmust hengergetett maga előtt s adta át a középkornak.

Vergilius csodálatosan finomművű s számtalan tudósan-prófétikus elemből összeszótt versében bent van a ceglédi primitív Rudolf-legenda ‘világváltozása’ és ‘új világrendje’ (magnus ab integro saeculorum nascitur ordo) s megvan benne az egységes viláгурalom jóslata (patumque reget patriis virtutibus orbem).

MI ENNEK a magyarázata?

A nyugati népek középkori gondolatvilágában „krisztusi jó uralkodó“ s az „antikrisztusi rossz fejedelem, a tirannus“ típusai voltaképpen szimbólumok, mélyek szorosan összeforrtak a világ jobb vagy rosszabb sorsáról való tapasztalattal, hittel, várakozással.

Nagy Sándortól kezdve a római császárkoron át, a középkor keresztény fejedelmi eszményein végig, mint látjuk: egészen napjainkig szóhagyományokban, de írásos emlékekben is őrizzük és követhetjük az „uralkodói mitológia“ típus-történetét, de a típus magva örök, mert az emberiség primér vágyakozásaivá! azonos.

Mi e vágyakozásnak tartalma?

‘Vajha az isteni akarat olyan pásztort küldene a földön tévelygő-gyomorgó, egymást s önmagukat is pusztító népeknek, aki uralkodói szigorral, de egyben isteni jóssággal egységet, rendet, jólétet, igazságot hozna a földre!‘

A Keletről, a hellenizmuson keresztül a római császárkorba átplán-

¹ Oláh i. m. 26. 1.

tálódott szó tér (megváltó) eszméjéből Szent Ágoston oldja ki a krisztusi-keresztény fejedelem ideális képét.

A nemkeresztény gondolat számára a császár: isten, és egész hadi, politikai és szociális munkálkodása a világnak boldogítását kell, hogy szolgálja. A bűnökbe és gondokba süllyedt emberiség előtt szüntelen ott lebeg az istenek küldötte, Rokona', — egy isten maga, a megváltás reménye.

Az uralkodásnak ezt az etikai szerkezetét Szent Ágostonnak csupán át kellett emelnie az Evangélium alapjára, hogy a középkor már nem isteni, de istenes, igazságtevő, békeszerző és jótékony királyképe alakuljon ki belőle.

E szentágostoni erkölcsi eszmény királytükörökben, legendákban, intelmekben, jóslatokban egy évezreden át lebeg az emberiség szemei előtt; Dante fogja „Monarchiá“-jában politikai-közjogi keretekbe kovácsolni. De etikai, szociális alapelemei továbbra is változatlanok, tovább is dacolnak a korrallal.

Dacolnak napjainkig.

Egyik korok felett lebegő, különösen jellemző, mert mélyen szociális vonása az eszményi uralkodó típusának a szívjósága ('epieikeia'; 'dementia et pietas').

A 7. század egy híres és igen elterjedt névtlen teologiko-politikai pamfletjától a „Világnak tizenkét visszaéléséről“ — mely durva vonásokban felvázolta ama követeléseket, miket Isten és alattvalók a 'jó király' szemben, evangéliumi parancsok és hagyományok alapján, támasztanak s ezzel leghathatósabban népszerűsíté Szent Ágoston királyképét és gondolatait — egészen a hozzánk oly közel álló szent-istváni Intelmekig: a jó király szabályszerűen és mindig az özvegyek, az árvák, a szegények királya.

„A király legyen jószívű (pius), irgalmas (misericors) és a többi erénnyé ékes és fényes. Mert a kegyetlenséggel és gonoszszággal elrútított király méltatlan a király névre és zsarnoknak hívják őt.

...Légy fiam könyörületes mindenekkel szemben, akik erőszakot szenvednek. ... Légy türelmes mindenkhez, nemcsak a hatalmasokhoz, hanem azokhoz is, akik hatalom híján vannak.“¹

Szent István volt az első „szegények királya“ ebben az országban. Az a „különös láz“ tehát, mely Oláh György ceglédvidéki szegényeinek lelkét perzselte s mely képzeletükben az ál-Rudolfot az eljövendő magyar királlyá magasztalta fel, — örök láz, mely mindig és mindenütt lappang, időről-időre kitör s a népies-monarchikus gondolatnak egyik szívós hordozója.

BALOGH JÓZSEF

¹ Szent István Intelmei (De morum institutione) X, 2, 4, 5.